

POLEMIKA

„KONEC FOLKLORISTIKE“?

Na moj zapis (gl. SED 17, 1977, št. 2, str. 24–25), ki ne obsega niti pol kolone, sta se oglasila dva avtorja, ki ju ne poznam, nisem tudi nikoli ne slišal ne bral kaj o njima. Zavzela sta skupaj tri in pol kolone. In s kakšno ihto! Za kaj pa gre? Čisto preprosto za IZJAVO CELJSKIH SREDNJEŠOLCEV v televizijskih „Pogovorih o glasbi“ (z univ. prof. dr. Dragotinom Cvetkom in dr. Zmago Kumer) dne 9. februarja 1977, da MLADINA LJUDSKE PESMI NE POZNA. Ni treba biti star maroltovec (bil sem soustanovitelj starega APZ in njegov član od 1926), da bi te taka izjava ne prizadela. Moja sogovornika govorita seveda z drugim besednjakom kakor jaz. In z drugačnimi stališči.

V čem je zame bistvo? V tem, da vidim v „LJUDSKEM“ psihološko, ne pa sociološko ali kakšno drugačno kategorijo, da torej „ljudskost“ ustreza matični, „naivni“, vsaki človeški psihi imanentni plasti, da kot taka ne pozna razlike v spolih in starosti, ne v socialnem in ne v zgodovinskem položaju posameznika, naj mu bo to prav ali ne, naj to taji ali priznava! V „ljudski“ pesmi — ostal bom pri tem poimenovanju — torej ne gledam njenih „družbenopolitičnih“ korenin, ampak jo sprejemam takšno, kakršna pač je, zavoljo njenih ESTETSKIH vrednot. Danes spet poslušamo renesančno in baročno glasbo, čeprav sta bili pisani za „(fevdalno) gospodo“ in do (subalternega) „ljudstva“ sploh nista segli. Na to nihče več ne pomisli. Cenimo in uživamo njune ESTETSKE kvalitete! In če kje danes zapojo tisto o „ostri kosi, mrzli rosi“, ni treba, da so pevci zares kosci. Pevci in poslušalci preprosto čutijo, da je pesem lepa. V tem je opravičilo za njen obstoj. Zakaj ta lepota je nadčasovna, neodvisna od (nekdanje) funkcije pesmi in od „družbenopolitičnih“ pogojev raznih dob. Oprostite — tako govori star maroltovec in lepo bi bilo, če bi tako mislil vsak kulturni Slovenec. Tako pa se čudim, ko (nežna) dekleška roka zapiše, da danes „ni časa za opevanje lepote narave, zvezd in lune“! Bežite no, kdo vam pa verjame! Resnejša pa je stvar, če moj prvi sogovornik meni, da je „folkloristika“ kot „neka romantična stroka“ nasploh zmeraj bliže grobu (sic!). Predvsem so take izjave anahronizem. Drugje so jih že pred nekim časom preboleli. Vendar o tem prepuščam besedo — ker je govor o pesmi — drugim, bolj poklicanim v naši vedi. Naj samo pribijem, da pisec očitno ne ve — kljub poprejšnjim v prazno naperjenim učeno-strokovnim besedam — kaj je folklor in kaj folkloristika. Tudi rock in pop in kar je še takega so nujno predmet folkloristovega raziskovanja, ker sta del sodobnega „načina življenja“. Kdo neki to taji? Dokler bodo ljudje pripovedovali, peli, (se) igrali, plesali, slovesneje obhajali določene dneve in čase, toliko časa bo treba te pojave raziskovati in TOLIKO ČASA BO EKZISTIRALA FOLKLORISTIKA. Roboti je ne bodo potrebovali, to je res. A „etnologi“ je ne bodo zatrli.

Zame je pravda s tem končana.

Za konec samo še eno: S skrbjo se vprašujem, kako bodo sprejeli takšne neodgovorne in nepremišljene sodbe in obsodbe naši zamejski rojaki, ki jim je ta naša „ljudska“ pesem ena izmed najmočnejših opor v njihovem boju za narodni obstanek, in naši zdomci, ki čutijo v njej živo vez z domovino?

Niko Kuret

PRETIRANI SENTIMENTALIZEM?

V 3. številki Glasnika SED, 17/1977 beremo dva članka kot odgovor na prispevek Nika Kureta v 2. številki Glasnika SED, 17/1977. Vsebinsko obeh člankov je taka, da ni mogoče na kratko odgovoriti. Zato se bom omejil le na nekatera dejstva, ki jih pisca obeh člankov najbrž ne poznata in jih bom le nekaj naštel. Prvi članek, ki je nekoliko daljši, je podpisal Bojan Kavčič, drugega pa Mira Omerzel. Naj povzamem besednjak B.K. in ga nekoliko parafraziram: „Ne bom se spustil v brezupno avanturo...“, da bi njemu in M.O. razlagal nekaj, kar bi morala poznati in vedeti.

Vzemimo n.pr. „šolski sistem“ oziroma glasbeno vzgojo mladih. Ali je res bilo n.pr. potrebno uvajati v šole tako imenovani Orffov instrumentarij, ki je NAŠEMU, SLOVENSKEMU glasbenemu občutju tuj? Ali so morda NAŠA SLOVENSKA ljudska glasbila (brez takoiimenovana!) kaj manj lepa, manj „sodobna“ manj vredna, manj pripravna za glasbeni pouk? Ali ni n.pr. v naših otroških izševalnicah zadosti lepih primerov za razlago najrazličnejših ritmičnih glasbenih posebnosti?

Ali ZSMS ne bi mogla kdaj pripraviti TUDI večer ljudske glasbe (brez takoiimenovane)? Svet se res vrti naprej, toda vrtel se je TUDI že prej in naše babice in dedki so tudi bili mladi. Zanimiva je „modra“ ugotovitev, da pesmi naših prednikov opevajo ptice, rožce, potoke, hribe in doline itd. (takih pesmi je sorazmerno malo!) in da danes ni več časa za opevanje lepote narave, zvezd in lune itd. Luno so res osvojili, toda hoče nočeš, zaenkrat še vedno živimo na zemlji! Torej res „ne bodimo na lastni zemlji (dodal bi slovenski) tujci“! Mimogrede, ker že oba omenjata A. Mežka, tudi on poje: „Najlepše je doma...“.

Koliko časa RTV Ljubljana v svojem dnevnem programu odmerja naši ljudski glasbi (brez zamere, spet brez takoiimenovane)? Kar primerjajmo: RTV Ljubljana 6 ur na mesec, radio Sofija okoli 20 ur, radio München kar 35 ur na mesec (uradni podatki s posvetovanja predstavnikov vseh jugoslovanskih radijskih postaj ter predstavnikov radijskih postaj s Švedske, Norveške, Nizozemske, iz Nemčije, Belgije, Avstrije, Bolgarije, ČSSR, Madžarske, Turčije in Gane, maja meseca 1976 v Budvi).

Koliko denarja (ali napišem sredstev?) je šlo npr. za tiskanje in izdajanje knjig, plošč, kaset itd. z ljudsko glasbo? Nisem prepričan, da gre „... za čisto preprosto zgodovinsko dejstvo...“, še manj pa, da bi „... narodnozabavna glasba...“ poleg tako imenovane zabavne... takorekoč nadomestila „ljudsko pesem“ (v navednicah pri B.K.).

Kaj je to „country“ glasba, pa „folk“, „soul“, „rock subkultura“ itd.? Napisanih je že nešteto knjig o tem. Recimo. Med drugim tudi npr. revija Stop že celih deset let objavlja razne prispevke, ki jih moraš brati s pomočjo slovarjev, o raznih bendih, elpijevkah, albumih, saundih itd.. Koliko vrstic pa je bilo v Stopu napisanih o ljudski glasbi? O ljudski glasbi je sicer TUDI že kar precej napisanega, samo v roke bi bilo treba vzeti in TUDI to poznati. Koliko in kaj so npr. etnologi v mojem študiju slišali kdaj TUDI o ljudski glasbi?

Kaj vse je že prišlo z onstran naših meja (nekaj je tudi zraslo na domačem zelniku), kar smo za hipec „osvojili“, proglasili za napredno, sodobno, „revolucionarno“ itd. V goščavi zares neumnih in cenenih popevk, „narodnozabavne glasbe“ ter tako imenovane „napredne glasbe“ (morda bi moral zapisati kako angleško spakendranko?), ki se oglašajo od jutra do večera (ne dobesedno!) v „erteveju“, z gramofonskih plošč, kaset redko kdaj obstane nekaj, kar bi pomenilo nekaj več kot muha enodnevnica. Pri pehanju za čimvečjo naklado plošč — s tem tudi debelejši možniček — postaja že vseeno, kaj in kako kdo poje (npr. Oberkrainarji v „lepih narodnih nošah“ in seveda čimveč v nemščini), vseeno je kako se kdo spakuje, samo da je glasno, „moderno“ (?), punk itn.. Upam, da tovrstna glasba in pesem ni „... danes postala orožje, sredstvo boja proti krivicam sveta.“

Podobno je tudi v slikarstvu, književnosti, jeziku itd. Pri tem pa se vse pogosteje obnašamo tako kot v znani pravljici o cesarjevi novi obleki. Ptice, rožce, potoke, hribe in doline, skratka našo zemljo, na kateri živimo, smo že zasvinjali (v novejšem času smo že „napredovali“ v vesolje) in proti temu onesnaževanju že teče „akcija“ — „smo že pristopili k razreševanju te problematike“. O onesnaževanju slovenskega jezika je npr. že pred leti SZDL objavila poziv na „akcijo“, medtem pa smo vseeno uspeli postaviti Maximarket, Snack-bare ipd..

Ob tem še o „gospodi“ in „ljudstvu“. Kdo npr. leta po Ljubljani in pritiska na „veze i poznanstvo“, da se bo lahko pokazal v Slovenski filharmoniji, kadar so najavljeni takoiimenovani (ta t.i. mi pride kar prav) slavni, odlični in predvsem TUJI orkestri, dirigenti in solisti? Zelo zanimiva snov za etnologa, kolikor je sploh sodobno in spodobno hoditi na tovrstne koncerte. Radijska oddaja „V nedeljo zvečer“ je najbolj poslušana oddaja pri nas, toda oddaja „Slovenska zemlja in pesmi in besedi“ so na drugem mestu. Poleg tega pa jih kar 75 odstotkov poslušala zelo pozorno in le 25 odstotkov manj pozorno. Ali te oddaje poslušajo ljudstvo? Vsekakor! In v tem „ljudstvu“ nismo samo kmetje, babice in dedki pač pa tudi univerzitetni profesorji, delavci, obrtniki, šoferji in, če verjameta ali ne, TUDI mladina.

Trditev, da „... folkloristika izgublja svoj predmet...“, da „... ni več zmožna razumeti...“ je pa res lep sklep članka, v katerem beremo, med drugim, „... da je vsak prispevek, objavljen v kakem strokovnem glasilu pač tudi ustrezno obvezujoč...“

Dvomim, da se je hotel Niko Kuret „... postaviti v estetsko arbitraren položaj...“ in še več v „... samovoljnega izbrana...“, ki „... poziva na akcijo...“. To (in drugo) mu namreč neumestno pripisuje B.K. Vse kaže, da je kazalec res že krepko mimo dvanajste ure.

Julijan Strajnar

KNJIŽNE NOVOSTI

HANDBUCH DES VOLKSLIEDES. Bd. II: Historisches und Systematisches – Interethnische Beziehungen – Musikethnologie. Hrsg. von R.W. Brednich, L. Röhrich, W. Suppan. München, W. Fink Verlag, 1975 (Motive. Freiburger folkloristische Forschungen, Bd. 1/II). 824 str.

Kljub splošnemu naslovu, ki obeta izsledke raziskovanja ljudskih pesmi vsaj v evropskem okviru, se tudi 2. knjigi tega priročnika pozna, da je bil sprva zasnovan pretežno z vidika nemške ljudske pesmi. To je kajpak le ugotovitev, ne očitek, saj je delo po svoji temeljitosti lahko posnemanja vreden zgled.

V treh poglavjih je zbranih 29 daljših in krajših člankov. Prevladujejo etnomuzikološki, pri katerih so, več kot pri drugih sodelovali tudi strokovnjaki izven nemških dežel.

Med članki z zgodovinsko tematiko poroča L. Schmidt o zbiralnem in raziskovalnem delu, W. Heiske o osrednji nemški ustanovi „Deutsches Volksliedarchiv“ v Freiburgu, V. Karbusicky obravnava zelo obširno sociološki vidik raziskovanja ljudske pesmi, opirajoč se zlasti na sovjetsko strokovno literaturo; svoja dognanja moderno ponazorjuje z grafikoni in razpredelnicami. E. Klusen je – v skladu s svojim dosedanjim delom – obdelal vprašanje podobe in obstoja ljudske pesmi v sedanosti. Edini članek, ki se dotika vprašanj sistematike, je pravzaprav prispeval D.-R. Moser, ki piše o oblikovanju pesemskega besedila.

Poglavje o interetničnih razmerjih učinkuje nekoliko enostransko, saj se ozira le na razmerje nemške ljudske pesmi do drugih evropskih, ne obravnava pa problema na splošno. Še največ načelnega prinaša članek I. Weber-Kellermannove, ki govori o „problemih interetničnih raziskav v jugovzhodni Evropi“, čeprav izhaja z vidika nekdanjih nemških jezikovnih otokov. Sicer pa obravnavajo: A. Taylor skupne snovi angleških in nemških balad, H. Binderjeva nemško-francoske stike v ljudski pesmi, O. Holzapfel razmerje med danskim in nemškim pesmiskim izročilom, O. Sirovátka zveze med nemško in češko balado. Razen tega poroča D. Yoder o pesmih Nemcev v Pennsylvaniji. Članek K. Schaafa o ljudskih pesmih „podonavskih Švabov“ spada le s pridržkom v to poglavje, kolikor pač odsevajo v izročilu etnične skupine, ki izza druge svetovne vojne ne obstaja več, posledice sožitja s sosednjimi narodi.

Približno polovico knjige zavzemajo etnomuzikološki prispevki in redakciji W. Suppana, ki je napisal tudi predgovor. Začenja z opredivanjem, da ta del priročnika ni tako vsestranski kot bi želeli. Poleg tega, da nekateri strokovnjaki iz raznih vzrokov niso mogli sodelovati, je treba upoštevati, da je bilo raziskovanje ljudske pesmi dolgo v rokah germanistov in etnologov, medtem ko se muzikologija za to glasbeno področje ni dosti zmenila. Nekateri problemi kot npr. vprašanje oblik večglasja, tipologija melodij ipd. so ostali v priročniku neobdelani, ker še niso dovolj raziskani. Vrzal pomeni tudi to, da ni prispevka o terminoloških problemih. Čeprav Suppan ni imel namena s svojim kratkim predgovorom zapolnjevati to vrzel, ne okleva navesti nekaj načelno pomembnih dejstev, čeprav tvega, da bodo s tem postavljene na glavo doslej veljavne predstave o ljudski pesmi. Tako je po mnenju Suppana bistveno za ljudsko glasbo, da se prenaša po ustnem izročilu, da so besedila in melodije spremenljive in da je povezana z življenjem, šegami, kult. Torej se je treba vprašati, kako živi in ne, od kod izvira, treba jo je presojati po socioloških, ne vrednostno-estetskih merilih in vrednotiti po uporabnosti. Po Suppanu ljudska pesem umre kakor riba, ki jo potegneš na suho, če jo vzamemo iz naravnega okolja in njen zapis začne veljati za obvezno, edino „pravilno“ obliko pesmi. Ljudska pesem je živa le tam in dotlej, kjer in dokler jo ljudje

spontano pojo. T.i. „drugotno bivanje“ je le obdobje pred dokončnim uničenjem, ki se začne brž, ko postane odločilna zapisana ali predpisana „pravilna“ oblika, ki jo pevci hote ali nehoti posnemajo, namesto da bi izročilo poustvarjali in s tem tudi spreminjali. Umiranje ljudske pesmi gre z roko v roki z naraščajočo civilizacijo in je torej v različnih deželah različno daleč. Tako Suppan. Ob tem za Slovenijo lahko rečemo, da Slovenija še ni prišla do skrajne, kritične točke, saj je pri nas na podeželju še zmeraj mogoče slišati spontano petje; še zmeraj se najdemo pevci, ki pojo iz veselja, zase, ne za nastop pred javnostjo.

Med prispevki v etnomuzikološkem delu je posebno zanimiv prvi, ki ga je poslala iz Izraela E. Gerson-Kiwi. Ko na primeru razvoja azijskih tonskih sistemov razlaga medsebojne vplive vzhoda in zahoda, opozarja, da je muzikologija doslej pozabljala na eno temeljnih zakonitosti glasbe, namreč, da je na začetku vselej živo muziciranje, ki se ravna po izročilu in ne ve za teoretična načela; le-ta najde šele raziskovalec s pomočjo analize zapisanega gradiva. Več prispevkov posega daleč v preteklost. Npr. B. Rajeczky primerja ljudsko petje z gregorijanskim koralom in ugotavlja, da so nekatere značilnosti koralnega petja znane tudi v ljudskem in torej ni treba iskati vzorcev zanje daleč na Vzhodu. W. Salmen obravnava t.i. „nove pesmi“ iz poznega srednjega veka, K. Gudewill nemške ljudske pesmi v večglasnih kompozicijah do srede 17. stol., J. Müller-Blattau nabožne pesmi do 16. stol. in J. Klima ljudsko pesem v tabulaturah za lutnjo. Teoretična vprašanja načenjata A. Elscheková, ki piše o sistematizaciji, klasifikaciji in katalogizaciji ljudskih melodij, in H. Braun, ki razpravlja o glasbenem variiranju. Pomemben je prispevek O. Elscheka o pričevalni vrednosti starejših zapisov ljudskih pesmi. Isti avtor piše tudi o uporabi elektroakustike v etnomuzikologiji, W. Graf pa razlaga „sonografske“ raziskave nekaterih nemških ljudskih melodij. W. Suppan je prispeval dopolnjen ponatis že l. 1968 objavljenega članka o razmerju med himnologijo in etnomuzikološkim gledanjem na ljudsko nabožno pesem. Končno je treba omeniti še razpravo W. Deutscha o avstrijskem jodlanju, F. Hoerburgerja o nasprotjih med vokalnim in instrumentalnim muziciranjem in razmišljanja H. Seglerja o mestu ljudske pesmi v glasbenem pouku.

Na koncu knjige so tri kazala, ki veljajo za oba dela priročnika: osebno, kazalo začetnih verzov in stvarno kazalo. Zadnji dve strani vsebujeta najnujnejše dodatke in popravke.

Zunaj nemških dežel bodo z 2. knj. priročnika verjetno najbolj zadovoljni etnomuzikologi, saj je glasbena podoba pesemskega izročila navsezadnje vendarle obravnavana kot enakopravna sestavina ob besedilu, ne da bi bila zapostavljena ali preveč poudarjena. Zdi se, da hoče to povedati tudi oprema: na naslovni strani ovitka je slika pevca z lutnjo. V celoti je priročnik delo, ki bo raziskovalcem ljudske pesmi ne samo dobrodošel informator marveč tudi pobudnik, zato si samo želimo, da bi nekaj podobnega izšlo še pri kakšnem drugem narodu. Edino, kar bi si bralec morda še želel pri takem priročniku, je bibliografija k posameznim poglavjem stroke. Kajpak je sestavljanje takega seznama, ki more biti samo izvelec najpomembnejšega, kočljivo in garaško delo, zraven pa še nemara mnogih ne bi zadovoljilo.

DAS DEUTSCHE VOLKSLIEDARCHIV FREIBURG
i.BR. Redaktion u. Gestaltung Jürgen Dittmar, Freiburg
i.Br. 1977, 24 str., slike.

Osrednja nemška folkloristična ustanova že nekaj desetletij izdaja občasna poročila o svojem delovanju. Toda doslej smo bili vajeni, da so bile to bolj ali manj hladne, stvarne brošure, zdaj pa smo dobili dokaz, da je mogoče o resnem delu poročati resno in prikupno.

Začne se s podatki o začetkih ustanove in seznamom strokovnjakov, ki so delovali nekoč v njej ali so zdaj njeni sodelavci. Zraven je slika poslopja, v katerem je Volksliedarchiv, in portret njegovega ustanovitelja J. Meierja. Poročilo o zbirkah dopolnjuje fotokopija Meierjevega poziva k zbiranju iz l. 1914 in enega starejših zapisov iz arhiva. Ker zbira Volksliedarchiv tudi najrazličnejša druga pričevanja o nemški ljudski pesmi v preteklosti in sedanosti, so na naslednjih straneh objavljeni faksimili pesemskega letaka iz 16. stol., rokopisne pesmarice iz 15. stol. in imenitne upodobitve sejmarskega pevca na trgu v Strassburgu (19. stol.). Kajpak so natanko navedeni podatki o množini tovrstnega gradiva, ki se je doslej nabralo v arhivu, pa opozorilo na tiskane zbirke v fondu strokovne knjižnice, ene najbogatejših, kar jih premorejo ustanove te stroke.

Za nepoučenega bralca so na naslednjih straneh s primeri ponazorili, kaj štejejo k pojmu ljudska pesem, namreč da upoštevajo vse, kar se ob raznih priložnostih poje, naj bo stare ali